

Üç Denizler İnisiyatifi: Avrupa Bütünleşmesinde Minilateral Bir İşbirliği Modeli mi Yoksa Polonya'nın Denge Arayışı mı? ¹

Oktay HEKİMLER²

Başvuru Tarihi: 13.04.2021

Kabul Tarihi: 23.06.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Avrupa Birliği (AB) içinde son dönemde artan fikir ayrılıkları ve liderlik mücadelesi üye ülkeleri yeni arayışlara sevk etmiştir. Özellikle görece küçük veya güçsüz üye ülkeler güçlüler arasında sıkışmak yerine adeta bir tür küçükler dayanışmasına gitmek, bu şekilde daha fark edilip olmayı tercih etmişlerdir. Bu arayış bir tarafta başta yeni işbirliklerinin önünü açarken, yeni jeostratejik ilişkiler ve müttefik arayışlarını da teşvik etmiştir. Bu çalışmada Trimarium düşüncesi, jeopolitik teori ve Avrupa kuşkuculuğu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Polonya'nın jeopolitik yaklaşımı göz önünde tutularak henüz yeni bir minilateral işbirliği modeli olan Trimarium'un Avrupa bütünleşmesine olan katkısı tartışılmaktadır. Bu bağlamda bu girişimin Avrupa'da var olan uçurumu derinleştiren mi, yoksa tarafları birleştiren bir etki mi yarattığı sorusuna cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trimarium, Polonya, Almanya, ABD, Minilateralizm, Avrupa Bütünleşmesi

Atıf: Hekimler. O. (2021). Üç denizler inisiyatifi: Avrupa bütünleşmesinde minilateral bir işbirliği modeli mi yoksa polonya'nın denge arayışı mı?. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 725-746.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir

² Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, ohelimler@nku.edu.tr, ORCID:0000-0002-1498-6283

Three Seas Initiatives: A Minilateral Model of Cooperation in European Integration or Poland's Search for Balance?

Oktay HEKİMLER³

Submitted by: 13.04.2021

Accepted by: 23.06.2021

Article Type: Research Article

Abstract

The recent divergence of opinion and struggle within the European Union (EU) has led the member states to search for new ones. Especially the small member states have preferred to be more noticeable in this way rather than being squeezed among the strong. While this quest paved the way for new collaborations encouraged new geostrategic relations and the search for allies.

In this study, Trimarium thought has been evaluated within the framework of geopolitical theory and Euroscepticism. Considering Poland's geopolitical approach, the contribution of Trimarium, which is a new minilateral cooperation model, to European integration is discussed. In this context, an answer will be sought to the question of whether this initiative has deepened the gap in Europe or created an effect that unites the parties.

Keywords: *Trimarium, Poland, Germany, USA, Minilateralism, Europe Integration*

³ Tekirdağ Namık Kemal University Vocational School of Social Sciences, ohelimler@nku.edu.tr, ORCID:0000-0002-1498-6283

Giriş

Dubrovnik Bildirisi ile 25.08.2016 tarihinde oluşturulan Üç Denizler İnisiyatifi (Trimarium) enerji, trafik, dijital iletişim ve ekonomik işbirliği alanlarında Baltık-Karadeniz-Adria Denizi üçgeni içinde yer alan bölgeler arası işbirliğini genişletmek amacını taşımaktadır. Baltıklardan Karadeniz'e dek uzanan coğrafyada yer alan, kısaca on ikiler olarak adlandırılan, Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya, bu şekilde buldukları coğrafyayı güvenli ve rekabet edebilir bir hale dönüştürmek amacıyla bir araya gelmişlerdir. Tarafların Hırvatistan öncülüğünde ilk defa Eylül 2014'de bir araya gelişi ile de Avrupa Birliği (AB) içinde yeni bir minilateralist işbirliğinin öne informal olarak açılmıştır. Burada oluşturulmak istenen işbirliğinin daha geniş bir boyutu ise Balkan ülkeleri (Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Kosova, Macaristan, Makedonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya ve Çin'i de içeren 16+1 İnisiyatifidir (Kaya ve Mammadzade, 2019, s.46). Polonya, bu düşüncenin liderliğine soyunurken, akıllara gelen Polonya'nın özellikle iki dünya savaşı arası dönemde Alman ve Sovyet revizyonizmine karşı savunduğu dış politika konsepti olan Interarium (Lehçe Miedzymorze) olmuştur. Ancak burada amaçlanan basit bölgesel bir işbirliğinin ötesinde, enerjiden alt yapıya uzanan üç deniz arası alanı kapsayacak olan sınır aşan bir model olmuştur. Ekonomik işbirliği girişimi olarak doğmuş olsa da bu girişimin AB'nin temel değerlerinden uzaklaştığı bir dönemde politik ve sosyal boyutu olan, bölge ülkelerinin bu şekilde etkin olarak Avrupa inşasına katkı sağlayacak bir inisiyatif olarak ifade edilmesi (Bault, 2019, s.3) esasında uzun vadeli ve geniş boyutlu bir hedefin varlığına işaret etmektedir.

Bölge ülkelerinin ortak görüşü ulusal çıkarlarının AB içinde yeterince temsil edilmediği, hatta baskın üyeler karşısında ikinci sınıf bir üyeliğe mahkum edildikleridir. Buna ek olarak hemen hepsi bir Rusya tehdidi yaşamakta, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını mümkün olduğunca asgari düzeye indirmekten yana bir tutum ortaya koymaktadırlar. Devletleri birer canlı organizma olarak gören Friedrich Ratzel, her canlı gibi devletlerin de bir yaşam alanına gereksinim duyduğunu ileri sürer (Erşen, 2020, s.3). Polonya bu şekilde Baltıklardan Karadeniz ve Adriyatik'e dek uzanan bölge ülkeleri arasında işbirliği yaparak kaderini ele alma girişimiyle, esasında içinde yer aldığı coğrafyada nefes almak, büyük güçlerin rekabet alanında var olmak çabasıdır. Gelişmeler deniz gücünü etkili şekilde kullanan devletlerin dünya siyasetinde etkin bir rol oynayabileceklerini savunan Alfred Thayer Mahan'ın görüşlerini akla getirmektedir. Mahan, "Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkisi" adlı eserinde deniz gücüne sahip olan devletlerin bu şekilde geniş sömürgelere sahip olmak suretiyle bir dünya gücü olabileceğini ileri sürmektedir. Elbette, Üç Denizler İnisiyatifi ile ne bir deniz gücüne sahip olmak mümkündür ne de taraflar bir dünya gücü olmak niyetlidirler. Ancak bu coğrafya da bölgesel bir işbirliği oluşturmak iradesi AB içinde daha etkin olmak çabası ile birleştirildiğinde burada amacın basit bir dayanışmanın ötesine geçtiğini akıllara getirmektedir. Geçmişten beri bu bölgede var olan doğu-batı rekabetinin günümüzde boyut değiştirerek varlığını sürdürmesi, adeta ABD-Rusya arasındaki rekabet alanına dönüşmesi, Almanya'nın bu rekabet ortamında ulusal çıkarlarını ve etkisini maksimize etmek çabası bölgedeki dayanışma ve işbirliği girişimini jeopolitik üzerinden okumayı gerekli kılmaktadır. Zira söz konusu bu rekabet ortamında bölge yeniden bir satranç tahtasına dönüşürken rekabet doğrudan bölge ülkelerinin geçmiş korkularını canlandırmakta, Halford J. Mackinder'in Heartland (Kalpgah) düşüncesini akıllara getirmektedir. Mahan, deniz gücüne sahip olmayı bir güç olmaya giden yol olarak tarif ederken, Mackinder kara gücüne atıfta bulunmaktadır. "Doğu Avrupa'yı yöneten Heartland'ı, Heartland'ı yöneten de Dünya adasına, nihayetinde Dünya Adasını yöneten de Dünya'ya hakim olur" (Mackinder, 1944, s.113) derken, bir kere daha dikkatleri bu bölgeye ve jeopolitiğin önemine çekmektedir. ABD ve Rusya'nın bölgede çatışan çıkarları, Almanya'nın sergilediği tutum, Jeopolitiğin küresel denge ve ulusal çıkarların sürekliliği ile eşdeğer olduğunu savunan Henry Kissinger'i akla getirmektedir (Kissinger, 2006, s.683).

Devletlerarası ilişkilerin askeri/stratejik boyutlarına odaklanan klasik jeopolitik kuramlar söz konusu coğrafyayı kontrol altına alınabilecek ve fethedilecek bir nesne olarak görmektedir. Buna karşılık soğuk savaş sonrasında yükselen eleştirel jeopolitik bu tutumu eleştirmiş, Simon Alby, John Agnew gibi yazarlar küreselleşen dünyada ortaya çıkan kültürel, ekonomik ve sosyal gelişmelere dikkat çeken bir jeopolitik yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu şekilde eleştirel jeopolitik sınır ve tehdit gibi kavramların nasıl mekansallaştırıldığından yola çıkarak “biz” ve “öteki” arasındaki ayrımı jeopolitik olarak nasıl tasvir edildiğini ortaya koymaya çalışmaktadırlar (Erşen, 2020, s. 6). Almanya ve Fransa'nın AB içinde yükselen birer güç olarak bölgede etkinliklerini artırma çabaları, Rusya ile işbirliğini öncelikli olarak gören tutumları, ideolojik faktörler, yapısal faktörlere ek olarak başta göçmen politikası ve enerji politikası gibi AB içi tartışmalar ile birleştiğinde, Polonya başta olmak üzere bölge ülkelerinin endişeleri yükselmiştir. Bu şekilde AB içindeki eski-yeni Avrupa tartışması, bir tarafın bir diğerini “öteki” olarak gören tavrı yeni bölgesel işbirliği arayışlarını kaçınılmaz kılmıştır. Çalışmada AB içinde giderek öne çıkan minilateral işbirliği modellerinden biri olarak Üç Denizler İnisyatifinin bölge ülkelerinin jeopolitiğine yansımaları Avrupa kuşkucu yaklaşım çerçevesinde ele alınacaktır. Bölge üzerinden büyük güçlerin rekabeti coğrafya faktörü çerçevesinde incelenerek henüz yeni bir minilateral işbirliği modeli olan Trimarum İnisyatifinin Avrupa bütünleşmesi sürecine etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

AB İçi İşbirliğinde Yeni Bir Model: Minilateralizm

Minilateral gruplar üç ya da daha fazla üye devletin AB içinde oluşturdukları koalisyonlar veya hükümetler seviyesinde işbirliği modelleridir. AB içinde etkisi giderek artan bu oluşumlar kurumsallaşmak zorunda olmadıkları gibi, çok kereler sınırlı da olsa bir kurumsal yapı oluşturmakta, buna bağlı karar alma mekanizmaları inşa edebilmektedirler (Lang ve Ordanaza, 2018, s.2). Minilateral gruplar farklı nedenlerle oluşmuşlardır.

Bunların birincisi, AB içinde karar alma sürecinin zamanla yavaşlaması ile ortaya çıkan örneklerdir. AB'nin üye sayısı arttıkça taraflar ortak bir tutum geliştirmekte zorlanmakta, özellikle kendilerine bir takım politikaların dayatıldığını düşünen başta Macaristan, Polonya ve Slovakya gibi MDA ülkeleri uzlaşmaz bir tavır ortaya koymaktadırlar. Özellikle de sığınmacı meselesi bazı üyelerin kendi aralarında dayanışmaya giderek yeni gruplaşmaların oluşumunu teşvik etmiştir.

Bir diğer grup ise, AB içinde yaşanan krizler ve giderek artan yeniden ulusallaşma ve hükümetler arası düşüncesinin etkisinde oluşmuştur. 2010 yılında yaşanan AB borçlanma krizi ile birlikte Avrupa Zirvesi giderek öne çıkmış, yeniden ulusallaşma süreci de hız kazanmıştır. Bu nedenle AB politikasında daha etkin olmak, ulusal çıkarlarını bu şekilde savunmak isteyen hükümetler için eş değer devletler/hükümetler ile işbirliği geliştirmek giderek daha çok önem arz eder olmuştur.

Minilateral grupların üçüncüsü bir tepki sonucu olmuş, AB içindeki güç merkezleri ve Euro Alanına karşı denge oluşturulmak istenmiştir. Çekya, Slovakya, Macaristan, Polonya'nın oluşturduğu Vişegrad Grubu buna örnektir. Almanya'nın sığınmacı politikası, 2015 sonrasında Vişegrad Grubu içi dayanışmayı yeniden canlandırmıştır. Polonya burada başat rolü üstlenirken, arkasına aldığı Macaristan ve diğer bölge ülkeleri ile Almanya karşıtı muhalif bir cephe oluşturmuştur. Benzer şekilde Euro Alanı içinde yer alan üyeler arası işbirliği dayanışmaya dönerken, bunun dışında kalan üyeler, politikalarını koordine ederek ulusal çıkarlarını AB katmanında bu şekilde savunmaya çalışmaktadırlar (Lang ve Ordanaza, 2018, s.3).

Minilateral gruplar birbirlerine tarihi, kültürel ve coğrafi olarak yakın ülkelerden oluşabilecekleri gibi, işlevsel işbirliğine dayanan yapılar da olabilirler. Benelux Birliği, Baltık ülkeleri arası koordinasyon, Danimarka, İsveç ve Finlandiya'nın oluşturduğu Kuzey Birliği ve Vişegrad grubu, Almanya, Polonya ve Fransa'nın oluşturduğu

Weimar Üçgeni bunlardan ilkinde örnektir. Vişegrad grubu sınırlı kurumsallaşmış bir forum oluştururken, yine Weimar Üçgeni sıkı bir kurumsallaşmış yapıya sahip olmayan daha ziyade danışma forumu niteliğinde kurulmuştur. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Üç Denizler-Trimarium, bu anlamdaki en yeni minilateral grup olup, küçük ve orta ölçekli üyelerin oluşturduğu gevşek bir forum görünümündedir. İkinci türe ise Euro Alanı ve G-6 örnektir. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Polonya'nın oluşturduğu G-6 günümüzde sınır aşan terörizm ile ulus aşırı suçla mücadeleyi içeren hedefleri ile iç politikadan hukuka dek geniş bir işbirliği ortaya koymaktadır. Benzer D-3 ülkeleri de dış politika ve güvenlik politikasında öne çıkan minilateral oluşumlardan biridir. Almanya, İngiltere ve Fransa üçlüsü, bu şekilde İran nükleer sistemi müzakerelerinden, Ukrayna ve Rusya ile birlikte Ukrayna meselesinin tartışıldığı Normandiya Forumuna dek önemli dış ve güvenlik politikası başlıklarını tartışma masasına taşıyabilmişlerdir. Polonya uzun süre Normandiya Forumuna davet edilmemiş olmanın ezikliğini yaşamış, bunu Batının dışlayıcı ve elitist tutumu olarak eleştirmiştir (Lang ve Ondarza, 2018, s.5).

Günümüzde Euro alanı içinde ve dışında yer alan üyeler arası derinleşen uçurum, Brexit ve sığınmacı krizleri minilateral grupları daha da öne çıkartmıştır. İngiltere, Avrupa borçlanma krizi öncesinde Euro Alanına karşı bir güç merkezi oluşturma çabasına girmiş, ancak çevresinde yer alan üyelerin Euro Alanına girme hevesi yeterli işbirliği ortaya konmasını engellemiştir. Brexit sonrasında Polonya bu grubun sözcülüğü ve liderliğine soyunurken, aynı zamanda AB kuşkuculuğu ve AB Komisyonu karşıtı söylemine de destek aramıştır. Burada dikkate alınması gereken bir husus da, AB üyesi ülkelerin minilateral gruplar içindeki dağılımıdır. Üç kurucu üye Fransa (7 üyelik), Almanya (6 üyelik), İtalya (5 üyelik) en fazla gruba üye iken bunu yine beş gruba üye Polonya izlemektedir. Buna karşılık İngiltere yalnız iki gruba üye olup bunu yalnız birer gruba üye Romanya, Hırvatistan ve Bulgaristan izlemiş İrlanda ise yalnız Euro Alanına dahil olmuştur (Lang ve Ondarza, 2018, s.7). Açıkçası bu durum bize, hangi ölçekte olursa olsun üye ülkeler için minilateral grupların Avrupa politikasında etkin olmak için birer araç olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Üye ülkeler bu gruplar içinde yer almak suretiyle diğer üyeler ile beraber ortak bir tutum geliştirebildikleri gibi aynı zamanda da ulusal çıkarlarını savunacak yeni köprüler inşa edebilmektedirler.

Minilateral gruplar AB içi işbirliğine önemli katkı sağladıkları gibi bütünleşme sürecine gölge de düşürebilmektedirler (Bajrami, Plotka, Puglisi, Stalbaum, ve Stellllweg, 2020, s.2). Minilateral grupların en büyük avantajı, tarafların Avrupa karar alma sürecinde tutumlarını erken dönemde net olarak ortaya koyabilmeleridir. Bu bağlamda bunu izleyen müzakerelerde uzlaşmaya varabilmek daha kolay olmaktadır. Yine küçük ve orta büyüklükteki üye ülkeler politik ağırlıklarını artırmak, karar alma mekanizmaları ve süreçleri içinde yer almak, Avrupa politikasında daha fazla söz sahibi olmak imkanı bulabilmektedirler. Buna ek olarak bu tür küçük gruplar hükümetlerin Avrupa politikasına ulusal düzlemde de meşruiyet sağlamaktadır (Lang ve Ondanza, 2018, s.6). Bu nedenle de minilateral gruplar pratikte bölgesel işbirliğini geliştirici işlev görebilirler. Ulaşım/alt yapı politikaları, Avrupa iç pazarının bütünleşmesi alanlarında daha sıkı bir dayanışma oluşmasına katkı sağlayabilecekleri gibi, AB üyeleri arasında iletişimi artıracak bir köprü vazifesi görebilmektedirler. Euro alanı içinde ve dışında yer alan üyelerden oluşan Vişegrad Grubu, Weimar Üçgeni, Kuzey Birliği, buna örnektir. Buna ek olarak minilateral grupların üçüncü ülkelerle geliştirdikleri işbirliği sembolik olmanın ötesinde işlevsel de bir katkı sağlamakta, Avrupa değerlerinin üçüncü ülkelere benimsenmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu şekilde Avrupa Komşuluk Politikasına dahil ülkeler ile işbirliğini kolaylaştırabilir, ilişkilere belirgin bir ivme kazandırabilirler. Vişegrad Grubu Dışişleri Bakanlarının Batı Balkan ülkeleri Dışişleri Bakanları ile gerçekleştirdikleri yıllık buluşma ya da bunların Doğu Ortaklığı üyesi ülke temsilcileri ile gerçekleştirdikleri buluşmalar buna örnektir.

Madalyonun ters yüzü ise bu bölgesel oluşumların, Avrupa bütünleşmesine gölge düşürebildikleridir. Grupların oluşumu, bunlara dahil olmayan diğer AB üyeleri arasında dışlanmak endişesini artırabilir. Özellikle

AB kurucusu altıların bir araya gelişi sonradan AB üyesi olmuş doğulu üyeler nezdinde endişe kaynağı olmakta, alternatif grupların oluşumunu teşvik etmektedir. Güçlü üyelerin yer aldığı gruplar, hegemonyacı güçlerin işbirliği olarak okunmakta, “Yeni Avrupa-Eski Avrupa” tartışmasını yeniden gündeme getirmektedir. Almanya-Fransa liderliğine yönelik tepki buna örnek olmuştur. Ancak asıl endişe konusu artan gruplaşmaların AB karar alma sürecine olumsuz etki edebileceği, AB içi işbirliğinin karakter değiştirebilecek olması, hükümet üstü işbirliği yerine hükümetler arası işbirliğini öne çıkarabileceğidir. Buna ek olarak üçüncü ülkeler ile geliştirilen diyalog AB üyesi ülkeler ve üçüncü taraflar arası ikili ilişkilere katkı sağlayabileceği gibi, bunun aksine Avrupa dışı aktörlerin Avrupa politikasına daha fazla tesir etmesini beraberinde getirebilir. Çin’in Doğu ve Güney Doğu Avrupalı ülkeler ile geliştirdiği diyalog, Üç Denizler İnisyatifi kapsamında ABD-Polonya yakınlaşması, buna örnek teşkil etmektedir.

İngiltere, her ne kadar Almanya ya da Fransa kadar, AB çekirdeği içinde yer almamış olsa da, Euro alanı dışında yer alan en güçlü aktör olarak bir denge aracı olmuştur. Bu nedenle Brexit sonrasında yeni işbirliği arayışları artmıştır. Danimarka, Estonya Finlandiya, Letonya, Litvanya, İsveç, İzlanda, Norveç’in oluşturduğu Kuzey Baltık Sekizleri (Kuzey Birliği) ya da Vişegrad Grubu içinde son dönemde canlanan işbirliği buna örnektir. Almanya’nın AB içinde artan etkisi, geçmişte sırtlarını İngiltere’ye dayamış olan Kuzey Avrupa ve MDA’lı üyelerin Almanya’ya karşı kuşkucu tutumlarını artırmakta, Üç Denizler örneğinin de gösterdiği gibi rüşlerini ispat etmeye çalışarak dışlandıklarını düşündükleri merkezlere tepki verip kabul görmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle Polonya’nın Trimarium düşüncesini canlandırma çabası esasında, diğer Doğu Avrupalı ülkeleri de yanına çekerek, jeopolitiğin bir kader olmadığı ya da kaderi değiştirme gayreti olarak okunmalıdır.

Miedzymorze’den Trimarium’a: Üç Denizler İnisyatifi

Intermarium düşüncesinin temelleri I. Dünya Savaşı sonrası dönemde Mareşal Józef Piłsudski⁴ ve destekçilerinin güvenlik kaygılarına dayanmaktadır. Geçmişten beri Polonya için bir tehdit olarak görülen Almanya ve Rusya endişesi bu dönemde de devam etmiş ve Polonya’nın bu güçler karşısında güvenliğinin sağlanması ve bağımsızlığının korunması da dış politikalarının temel hedefi olmuştur. Rusya’yı asıl tehdit olarak gören Piłsudski bu nedenle Polonya ile Rusya arasında bir bariyer oluşturacak şekilde doğu ülkeleri Litvanya, Beyaz Rusya ve Ukrayna arasında bir federasyon oluşturulmasını desteklemiştir. Polonya’nın bölgedeki varlığını güçlendirecek bir diğer adım ise bölge ülkeleri ile askeri ittifakları ve ekonomik işbirliğini desteklemek olmuştur. Söz konusu bu konsept dönemin siyasi çevreleri ve basını arasında Intermarium olarak adlandırılmış, buna Estonya, Yugoslavya, Letonya, Romanya ve Macaristan hatta Finlandiya’nın da dahil edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu şekilde Polonya liderliğinde dış politik, askeri ve ekonomik bir işbirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bir takım başarısız girişimlere rağmen bu hedef gerçekleştirilememiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında sürgündeki Polonya hükümeti Intermarium idealini tekrar gündeme getirmiş, Başbakan Władysław Sikorski bu bağlamda bir Polonya-Çekoslovakya Konfederasyonu oluşturmak istemiştir. Ancak Polonya-Çekoslovakya sınır çizgisi yönündeki tartışmalar ve daha önemlisi tarafların farklı Sovyet algısından ötürü düşüncenin ötesine geçememiştir. Nitekim savaştan sonra tüm Doğu Avrupa Sovyet kontrolüne geçince Intermarium projesi de Polonya dış politikasında anılmaz olmuştur. Ancak komünist sistemin 1989’da çöküşü ile beraber Bağımsız Polonya Konfederasyonu (*Konfederacja Polski Niepodległej – KPN*) Leszek Moczulski liderliğinde bu düşüncüyü geliştirmiş ve bu defa onu Polonya’nın Avrupa ile bütünleşmesi ve AB üyeliğini hızlandıracak bir araç olarak görmüştür. KPN Intermarium Konseptinin bir kalkan vazifesi görerek Baltık Denizinden Karadeniz’e uzanan bölgede, Almanya’nın kültürel ve Rusya’nın

⁴ İkinci Polonya Cumhuriyetinin 1918-22 yılları arasında Devlet Başkanı olan *Józef Piłsudski jeopolitik açıdan Polonya’ya ana tehdidin Rusya’dan geldiğini düşünmekte ve buna gerekçe olarak da Rusya’nın, insan gücü, doğal kaynakları ve uzlaşmacı olmayan siyasi emellerini göstermektedir. Buna karşılık Dışişleri Bakanlığı da yapmış olan Polonyalı siyasi Roman Dmowski asıl tehlikenin ekonomik gücü, askeri geleneği ve Orta Avrupa’daki kültürel üstünlüğü gereği Almanya’dan kaynaklandığını ileri sürmüştür.*

bölgesel yayılmasının bertaraf edilebileceği, doğu Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin Batı Avrupa'dan gelecek ekonomik baskıları bertaraf edebileceği ileri sürülmüştür. Buna rağmen bu görüş 1990'lı yılların ikinci yarısında etkisini kaybetmiş yerini Avrupa ile bütünleşme düşüncesine bırakmıştır. Riedel'a göre Vişegrad Grubunun 1991 yılında kurulması Intermarium düşüncesinin yeniden canlandırılması yönünde somut bir adım olmuştur. Vişegrad ülkeleri (Polonya, Macaristan, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti) bir denizden diğerine kadar uzanmasalar da bu şekilde MDA ülkeleri arasında işbirliği derinleştirilmiş, bölge ülkelerinin Batı Avrupa ile bütünleşmesi, AB ve NATO üyeliği süreci hızlanmıştır (Riedel, 2020, s.6). Doğu perspektifine özel önem atfeden Lech Kaczyński'nin 2005 yılında Başkan seçilmesi sonrasında Baltık Ülkeleri, Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan ile işbirliğinin geliştirilmesi vasıtası ile de Intermarium düşüncesini hatırlatır şekilde Rusya'nın doğudaki etkisi kırılmak istenmiştir.

Intermarium'un günümüzdeki yansıması ise 2015 yılında Polonya Devlet Başkanı Andrzej Duda ve Hırvatistan Devlet Başkanı Kolinda Grabar-Kitarovic girişimi ile oluşturulan Üç Denizler İnisiyatifi/Trimariumdur. Görünürde amaç politik ya da askeri bir ittifak, ortak bir dış ve güvenlik politikası, yeni kurumsal yapılar oluşturmak değil, AB üyesi bölge ülkelerinin kendi aralarında enerji, ulaşım, dijital altyapı alanlarında işbirliğini artırmaktır. Taraflar Dubrovnik buluşmasında, amaçlarının AB bütünleşmesinin önemli bir ayağını oluşturan iç pazarı güçlendirmek olduğunu da ifade etmişler, bu şekilde AB içi uçurumu derinleştirmek değil bütünleşmesine katkı sağlamak amacıyla olduklarının altını çizmişlerdir (Koran, Wisniewski ve Strazay, 2017, s.6). İnisiyatifin ekonomik ayağını enerji ve enerji güvenliği, altyapının geliştirilmesi, ulaşım ve dijital işbirliği oluşturmaktadır. İnisiyatifin jeopolitik hedefi ise MDA'da yer alan ekonomilerin ve alt yapıların kuzey güney ekseninde birbirine eklenmesi ve bütünleşmesi suretiyle Avrupa iç pazarını güçlendirmek olarak özetlenmiştir. Bu amaçlara yönelik olarak iki tane önemli proje başlatılmış olup, bunlardan ilki Litvanya'da Klaipeda Limanı ile Yunanistan'da Selanik Limanlarını birbirine bağlayan Via Carpathia Express Yolu, ikincisi ise Polonya'nın Swinoujscie Limanından bölgeye aktarılan gazı takviye edecek olan Hırvatistan'ın Krk Adasında inşası başlayan likit gaz terminalidir. Bu şekilde Kuzey-Güney Hattı boyunca mevcut alt yapı ve yatırımları modernleştirmek, bölge refahı artırılmak hedefleri ortaya konulmuştur.

Avusturya'nın Varşova Büyükelçisi Thomas Buchsbaum'un ifadesi ile, "Trimarium politik bir proje değil, başta kuzey-güney koridorunda enerji güvenliği (doğalgaz güvenliği) ve diğer iletişim yollarını iyileştirmek amaçlı bir alt yapı projesidir" (Buchsbaum, 2019, s.12). Ancak gelişmeler asıl amacın artan bölgesel hegemonyayı kırmak olduğunu göstermektedir. Nitekim işbirliği öncelikli olarak doğal gaz sektöründe ortaya konmaya çalışılmış, iyi işleyen, esnek bir enerji pazarı, aynı zamanda AB'nin dışarıdan gelecek baskılara karşı güvenli olmasını da sağlayacak araç olarak sunulmuştur. Benzer şekilde, iç pazarın güçlendirilmesinin temel hedeflerden biri olması da bir tesadüf değildir. Zira Brexit sonrasında İngiltere'nin AB'den çıkacak oluşu, bölge ülkelerinin önemli destek ve denge unsurunu kaybetmesi anlamına da gelmiştir (Hekimler, 2017, s.5). Bu hali ile Trimarium siyasi boyutu da olan bir inisiyatife dönüşmüş, adeta Miedzymorze'ye dönüşebileceği yönündeki görüşler artmıştır Üstelik bu dönemde AB Avrupa kuşkuculuğu da giderek yükselmeye başlamış, bu durum adeta Polonya'nın "Avrupa'ya Geri Dönüşü" sloganına bir tepki olarak değerlendirilmiştir (Riedel, 2020, s.3).

Avrupa Kuşkuculuğu ve Trimarium

Avrupa kuşkuculuğu ile kast edilen, Avrupa bütünleşmesi sürecine yönelik her tür olumsuz tutum, davranış ve görüştür. Avrupa kuşkuculuğu esasında Avrupa bütünleşmesi süreci kadar eskidir ve onunla beraber gelişmiştir. Paul Taggart ve Aleks Szczebiak gibi yazarlar, AB'ye yönelik olumsuz tutumları, bir bütün olarak bütünleşmesi fikri ve AB üyeliğine karşı çıkışı "sert" bir Avrupa kuşkuculuğu olarak tanımlamaktadırlar. AB'nin herhangi bir politikasına yönelik olumsuz tutumları (bir bütün olarak AB'nin kabulüyle) ise "yumuşak" Avrupa kuşkuculuğu olarak değerlendirmektedirler (Taggart ve Szczerbiak, 2001, s.3).

Polonya’da Avrupa kuşkuculuğu, 2003'teki katılım referandumu öncesinde, Polonyalı Aileler Birliği (Liga Polskich Rodzin-LPR) ya da Hukuk ve Adalet (Prawo i Sprawiedliwość-PiS) gibi siyasi partilerin etkisiyle yükselmiştir. Bu partilerin ortaya çıkışı ile 1990'ların ortalarından Aralık 2002'deki katılım müzakerelerinin sonuna kadar AB üyeliğine destek düşmüş, olumlu bakış ise hükümetin toplumu bilgilendirme programını (*Program Informowania Społeczeństwa – PIS*) uygulamaya koymasından artmıştır. Nihayetinde Polonya'nın AB üyesi olduğu 2004 yılından itibaren de kamuoyunun desteği belirgin şekilde artmıştır. 2019 yılında Körber Vakfının bir araştırmasına göre, Polonya nüfusunun yarısı Avrupa bütünleşmesinin derinleştirilmesinden yana iken, yine nüfusun dörtte üçü kendisini Avrupa kimliği ile özleştirmektedir. Bu oran 15-29 yaş arası nüfusta Almanya’da ancak %59 iken Polonya’da ise %83’ e yükselmiştir (Rath, 2019, s.3). Bu nedenle Triamrium’un, Polonya toplumunun büyük bir kısmının AB üyeliğine destek verdiği bir dönemde, muhafazakar çevrelerin Avrupa karşıtı söylemine hizmet edışı tartışmalara daha da fazla dikkat çekmektedir.

Triamrium’u kendi başkanlık döneminin önceliklerinden biri haline getirmeye karar veren Başkan Andrzej Duda, teknik konulara odaklanmış ve aynı zamanda projenin Avrupa yanlısı karakterinin altını çizmek için gayret etmiştir. 2018’de gerçekleştirdiği bir açıklamada hedefin, Baltık-Adriyatik-Karadeniz arasında kalan ülkelerinde altyapısal gecikmeleri yakalamak olduğunu ifade etmiş bu hedefin Avrupa bütünleşmesine olumlu katkı sağlayacağını savunmuştur. Duda’ya göre Triamrium Avrupa çıkarlarına hizmet eden bir projedir (Balcer, 2017, s.46). Başkan Danışmanı Andrzej Zybortowicz’a göre de Triamrium AB karşıtı bir proje olmayıp aksine, AB gemisinin buz dağına çarpıp batacak olması durumunda can simidi olduğunu ileri sürmüştür (Berezkin, 2015, s.3). Bu düşünce de bir takım kesimler Triamrium’u Avrupa bütünleşmesine karşı bir proje olarak görmeseler de alternatif bir B Planı olarak yaklaştıklarını göstermektedir. Bu görüş de, Avrupa projesinin başarısızlığa uğraması durumunda, Üç Deniz Girişimi’ne en azından üyesi ülkeler için birleştirici bir işlev yüklediği varsayımının geçerli olduğunu göstermektedir.

Söz konusu bu yaklaşım ilk bakışta iyimser gibi gözükse de, burada felaket ya da başarısızlık olarak yansıtılmaya çalışılanın Avrupa para ve göç politikası olduğu düşünüldüğünde, seçilmiş Avrupa politik alanlarına ilişkin temel bir eleştirel tutumun söz konusu olduğunu görmek mümkündür. Nihayetinde Zybortowicz 2017 yılında yaptığı bir başka açıklamada “Neden Avrupa Birliği'nin batı kısmının kötü tasarlanmış bir göç politikası veya Euro'ya ilişkin politik yük altında çökeceğini, buna karşılık Avrupa'nın doğu kısmının Visegrad Grubu çatısı altında dost ülkeler arası bir dayanışma projesi olarak varlığını sürdürebileceğini tasavvur etmiyoruz. Bunun gibi senaryolar geliştirmekten korkmamalıyız” (Balcer, 2017, s.3) derken, Avrupa kuşkucu bir tutum ortaya koymasa da olası felaket senaryolarına karşı doğunun kendi geleceğini/kaderini eline alması gerektiğini ileri sürmektedir.

Bu hali ile de Avrupa bütünleşmesinin bir geleceği olmadığı hatta gelecekte dağılabileceğine ilişkin kuşkucu senaryolara dolaylı olarak destek vermiştir. Aynı zamanda da Avrupa'nın geleceğinde minilateral yapıların giderek artan önemine de destek vermiştir.

Bu görüşler Avrupa kuşkucusu bu tutumun tipik bir dışa vurumu olmakta, AB üyesi Batılı ülkeler, özellikle de Almanya’ya karşı olumsuz bir tutum bu şekilde daha da yükselmektedir. Avrupa bağlamında ve teknik konulara ilişkin tartışmalarda bile hegemonik güç ve ona ilişkin endişeler öne çıkmakta, “biz ve öteki” şeklindeki bir ayrışma oluşmaktadır. Nihayetinde Zybortowicz’e göre yukarıdan aşağıya doğru uzanan dikey bağlantı yollarının yokluğu bu hegemonik ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu görüşe göre karayolu ve demiryolu altyapısı, enerji altyapısı ve nihayetinde kuzeyi güneye bağlayan entelektüel altyapı eksikliği var olan dayatmacı ilişkinin gereğidir. Tüm kilit projelerin, doğudan batıya yatay olarak geliştirilmiş olması da esasında Almanya'nın ve bir dereceye kadar Fransa'nın hegemonik konumunu sürdürmeye hizmet etmiştir (Woycicki, 2018, s.12). Burada esasında var olan Avrupa içinde giderek derinleşen ve adeta bir merkez-çevre ilişkisine

dönüşen batı doğu arası derinleşen uçuruma yönelik bir eleştiridir. Hatta hegomonik merkez ve çevre ilişkisine dair bu eleştiri daha da ileri giderek AB'nin olası çöküşü öngörüsüyle hareket etmektedir.

Buna karşılık kamuoyu ve siyasi elitin tümünün bu konsept ve ona bağlı yaklaşımlara destek verdiği kanısına varmak yanlış olacaktır. Dönemin muhalefeti bu düşünceye eleştiri ile yaklaşmıştır. Polonya eski Başbakanı ve AB Konseyi eski Başkanı Donald Tusk'un, Üç Denizler gibi bir takım iddialı projelerin ancak AB'ye alternatif değil onu tamamlayan nitelikte oldukları taktirde anlamlı olduğunu ifade eden açıklaması (Karolewski, 2019, s.7) buna örnektir. Donald Tusk, Trimarium'a Avrupa bütünleşmesinin geleceğine gölge düşürecek bir tehlike olarak yaklaşmaktadır. Benzer bir tutum ortaya koyan Jakub Majmurek'e göre, bu düşünceyi idealleştirenlerin dikkate almadıkları husus, bölgede yer alan ülkelerin hiç birinin Polonya liderliğinde bir ittifak içinde yer almak istemediği gerçeğidir (Karolewski, 2019, s.8). Bölge ülkeleri popülist ve ulusalcı retoriğe rağmen ekonomik anlamda Varşova'dan ziyade daha çok Berlin ile sıkı işbirliği içindedirler. Ulusal çıkarları bunu öncelikli kılmaktadır. Bu bağlamda da politika ile ekonomilerin yeniden yerleşmesini savunacak hiçbir politik, ekonomik ve toplumsal güç de mevcut değildir. Trimarium üyesi ülkeler AB'ye alternatif olmadıkları bilinci ile hareket etmektedirler. Prag Yönetiminin, Almanya ve Fransa karşıtı bir koalisyona destek vermeyeceğini ifade edişi (Riedel, 2020, s.12) bir kere daha üye ülkelerin Trimarium'un Avrupa bütünleşmesine kuşkuyla bakan bir platforma dönüşmesinden yana olmadıklarını ortaya koymaktadır. Ancak diğer üye ülkelerden farklı olarak Varşova Yönetimi Trimarium'u Polonya'nın endişe ve beklentilerini yeterince dikkate almayan Berlin ile Brüksel'in politikalarına yönelik bir karşı çıkış ve kendi konumunu güçlendirme aracı olarak görmekte ve hareket etmektedir.

Değişen Jeopolitik ve Denge Arayışı

Soğuk Savaşın sonu ve komünizmin çöküşü tüm MDA'da yeni yaklaşımları beraberinde getirmiş, Polonya'nın jeopolitiği yalnızca coğrafi değil aynı zamanda siyasal kümelenme yardımı ile tanımlanmaya başlamıştır (Woycicki, 2018, s.3). Nitekim daha 1989 öncesinde Polonya kamuoyunda Almanya tehdidi giderek zayıflarken, Sovyet/Rus tehdidi hala artan oranda varlığını korumuştur. Almanya artık bir tehdit yerine ekonomik refahına imrenilen bir komşuya dönüşmüştür. Woycicki'ye göre bu dönemle beraber Almanya, Polonya'nın da dahil olmak istediği ve bu şekilde Rus baskısının bertaraf edilebileceği Batı'nın bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Polonya'nın 1999'da NATO, 2004'te AB üyesi oluşu ile beraber jeopolitik durumu temelden değişmiş, Polonya'nın Avrupa ve dünyadaki yeni konumu Batının doğu sınırı şeklinde yeniden tanımlanmıştır (Woycicki, 2018, s.4). Almanya ve Almanya'nın içinde yer aldığı ittifaklar ile bütünleşme süreci de bu değişen jeopolitiğin temellerinden biri olmuştur. Bu hali ile Polonya'nın iki güçlü ezeli tehdit arasında sıkışmış jeopolitik konumu görünürde ortadan kalkmıştır. Oysa gerçekte bu endişelerin devam ettiği ve günümüze dek varlığını koruduğu da bir gerçektir. Bu nedenle Polonya 1989 sonrasında hızla Batı'nın doğu sınırına dönüşürken, dış politikasına yön verebilecek projeler de modifikasyona gidilmiştir. Günümüzde iki uluslu Cumhuriyet (Rzeczpospolita Obojga Narodów) hayalini gerçekleştirmek mümkün olmadığına göre MDA ülkelerinin yer aldığı bu konsept içinde Polonya'ya bu insiyatifin lideri olmak imkanı verilmiştir (Woycicki, 2018, s.7). Dikkat çeken nokta, bölgenin geçmişte Almanya'nın egemenlik sahasının önemli bir parçasını oluşturmasına rağmen konseptin ortakları içinde Almanya'nın adının hiç geçmemesidir. Mevcut Polonya topraklarının üçte birinin geçmişte Alman toprağı olduğu gerçeği görülmezden gelinmiştir. Almanya'yı dışlayan ve Rusya'ya karşı kurulan bu siyasi organizma, Özgün Erler Bayır'ın dikkat çektiği ne Almanya'ya ne de Rusya'ya güvenmeyen Atlantikçilerin Polonya dış politikasındaki ağırlığını arttığını (Bayır-Erler, 2014, s.324) Avrupalılar ve Atlantikçiler arası tartışmanın devam ettiğini göstermektedir.

Woycicki göre Polonya Rusya ve Batı arasında yer alan bağımsız bir jeopolitik alan tasarlamak suretiyle çıkarlarını gerçekleştirmek çabası içindedir. Ancak hem doğu hem de batıyı karşısına alan bir konsept fayda getirmeyecektir (Woycicki, 2018, s.9). Bu tür bir dış politika stratejisi Polonya'nın İngiltere ile geleneksel

ittifakını beslemeyi ama Almanya ile ilişkilerin önemini görmezden gelmeyi gerektirecektir. Oysa sorulması gereken “Polonya’nın Almanya’ya niye ihtiyaç duyduğu” sorusu olmalıdır (Woycicki, 2018, s.5). Söz konusu ülke güvenliği olunca, Polonya’nın Avrupa mı yoksa ABD liderliğindeki NATO’ya mı yakın duracağı tartışmasında Atlantik ittifakı birincil yerini korumaktadır (Bayır-Erler, 2014, s.323). Polonya’nın doğudaki güvenliği sınırının doğusu, öncelikli olarak da Ukrayna’nın bağımsızlığının devamı ile yakından alakalıdır. Bu nedenle bölge güvenliği için Avrupa’ya değil de ABD’ye daha yakın da dursa, AB çatısı altında Almanya ile işbirliğini görmezden gelemeyiz. Zira Almanya, Rusya ile iyi ilişkilerine rağmen, Kiev Yönetimine destek vermiş, Kırım ile Donbass olayları bağlamında Moskova’ya yönelik yaptırımları savunmuş, Varşova’nın ulusal çıkarlarına paralel hareket etmiştir. Buna karşılık Polonya kısıtlı ekonomik kaynakları başta olmak üzere Ukrayna’ya geniş boyutlu destek verebilecek durumda değildir. Polonya, AB’nin Doğu Politikasına yön vermekte kullanabileceği kültürel kapasiteye sahiptir ancak bu tek başına yeterli değildir. Berlin’in Doğu Politikası, Londra veya Paris ile karşılaştırıldığında, Varşova perspektifine çok daha yakındır. Bu durum da Varşova’nın Berlin ile işbirliğini geliştirmesi gerektiğini bir kere daha ortaya koymaktadır. Varşova’nın Ukrayna meselesinde AB desteğini alması bu anlamda Almanya ile sıkı işbirliğinin önemini ortaya koymaktadır. Almanya’nın sahip olduğu kaynaklar, Berlin ile işbirliği geliştirmenin rekabet etmekten çok daha önemli olduğunu göstermektedir. Woycicki’ye göre Polonya’nın bölge ülkeleri kuracağı işbirliği ile ulusal çıkarlarını gerçekleştirebilmesi, ABD’nin de bu işbirliğine geçmişte Batı Avrupa Entegrasyonuna verdiği desteği vereceği düşüncesi, gerçeklikten uzaktır (Woycicki, 2018, s.10). Bu yaklaşım da Almanya’yı yok sayan herhangi bir projenin etkili olmayacağı, düşüncesini haklı çıkartmaktadır.

Buna rağmen Almanya Polonya ilişkileri son dönemde bir soğukluk dönemine girmiştir. Bunun ardında yatan nedenlerden birincisi 2005 yılından beri iktidarda olan PİS Yönetiminin dış politikadaki dönüşümün ürünü olan ideolojik faktörlerdir. Bu ideolojik yaklaşıma göre Almanya AB içinde baskın bir güç olmuştur ve bu durum da Berlin ile Varşova arasında etkin bir ortaklığın oluşumuna izin vermemektedir. Almanya ile derin işbirliğini Polonya’nın dış politik öznelliğini yok edecek bir tehdit olarak gören PİS Yönetimi bu nedenle 2015’ten itibaren İngiltere ile işbirliği ya da Üç Denizler İnisyatifini öne çıkartmıştır. Bu şekilde Almanya-Fransa hegemonyası kırılmak istenirken bu görüşün kökleri, milliyetçi geleneğe tesir eden Roman Dmowski’nin, “Rusya ve Slav ulusları Almanya’nın gücünü dengeleyecek şekilde yakınlaşmak zorundadır” düşüncesine dayanmaktadır (Morawiec, 2012, s.23).

İkinci olarak İngiltere’nin AB üyeliğinden çıkış kararı ve Donald Trump’un ABD Başkanı seçilmesi, yapısal olarak Polonya dış politikasında etkisini hissettirmiştir. Brexit, Varşova Yönetiminin AB içinde İngiltere ile sıkı bir işbirliğini sürdürmek imkanının elinden almıştır. Aynı şekilde, Polonya’nın en büyüğü olduğu, Euro Alanı dışında olan üyelerin AB içindeki etkinliğini törpülemiştir. İngiltere henüz AB üyesi iken Euro Alanında olmayan ülkeler AB GSMH’nin %40 ve AB nüfusunun %33’ünü oluştururken İngiltere’nin AB’den çıkışı ile beraber bu ülkeler en büyük destekçilerini kaybetmişlerdir. İngiltere’nin yer almadığı AB içinde Polonya, Macaristan, Çekya yapısal bir azınlık durumuna düşmüşlerdir. Bu nedenle Polonya’nın Almanya-Fransa hegemonyasına yönelik endişesi Brexit sonrasında daha da yükselmiştir. ABD Başkanı Donald Trump her ne kadar Polonya ulusal çıkarlarının takipçisi olacağını ileri sürmüş olsa da, çok taraflı işbirliğini ve bir savunma paketi olarak NATO’nun gücünü sorgulaması, Kremlin Yönetimi ile yaşadığı çekişmeler, Polonya’nın ABD’ye güvenini belli oranda sarsmıştır. PİS Yönetimin endişesi, ABD’nin küresel koruyucu pozisyonunu terk etmesiyle jeopolitik gücü artacak olan Almanya’nın yeni düzenin muhafızlığına soyunabilecek olması olmuştur.

Üçüncü olarak Almanya-Polonya ilişkileri 1989 sonrasında AB üyeliğine odaklanmış iken, 2015 sonrasında ise AB içi tartışmalar Berlin ve Varşova arası uçurumu derinleştirmiştir. Bunlardan biri 2015 yılı göçmen meselesi iken diğeri de Polonya’nın hukuk devleti ile çelişen bir takım reformlar olmuştur.

Dördüncü olarak da Kuzey Akım Boru Hattı, Berlin-Moskova ekseninin çıkarına hizmet eden ama bölgenin güvenliği ve AB'nin ortak enerji politikasına zarar veren bir proje olarak görülmektedir.

ABD- Rusya Rekabeti ve Bölgede Yeni Denge Arayışları

Enerji güvenliği, Polonya dış politikasında merkezi bir yer teşkil etmektedir. Gazprom verilerine göre Polonya'ya günde 23 milyon metreküp gaz pompalanmakta olup bu miktar yılda 8 milyar metreküp ile Polonya doğal gazının %46'sına karşılık gelmektedir (Benz, 2020, s.5). Gaz tedariki ulusal güvenliğin bir parçasıdır ve burada partiler üstü bir konsensüs söz konusudur. AB enerji politikasının genelleştirilmesi için yoğun çaba sarf eden dönemin Polonya Başbakanı Donald Tusk bu maksatla 2014 yılında AB Komisyonu ve üye ülkelere "Enerji Birliğine doğru Avrupa Yol Haritası (Roadmap Towards an Energy Union for Europe) başlıklı bir rapor (non-paper) göndermiştir. Amaç, AB Komisyonunun tüm üyeler adına gaz pazarlığı yapması, AB'nin pazarlık gücünün artırılması olmuştur. AB kapsamında enerji politikasında yüksek bir mutabakatın sağlanması ve Almanya'nın Kuzey Akım I ve II projeleri vasıtası ile tek başına attığı adımları engellemek de bir diğer hedef olmuştur. Nihayetinde Almanya eski Şansölyesi Gerhard Schröder'in Rusya'nın çıkarlarına hizmet eden bir lobinin başında olması, Polonya'nın var olan güvensizliğini daha da artırmış, Almanya ve Rusya'nın enerji alanındaki bu işbirliği bölgede bir hegemonya kurma aracı olarak okunmuştur (Lang, 2020, s.16).

ABD, Polonya'nın bu kaygısını iyi okumayı başardığı gibi, bu endişe ABD'ye kendi sıvılaştırılmış doğal gaz pazarını genişletmek imkanı da sunmaktadır. Bu nedenle ABD, Donald Trump'un iktidara gelişi ile beraber Amerikan enerji şirketlerinin Avrupa pazarından çekilmemesi konusunda katı bir tutum ortaya koymuş, ancak Washington'un bu tutumu devlet destekli Rus yatırımlarının önünü açmış ve Rusya'nın elini daha da güçlendirmiştir (Şeker, 2020, s.2). Kuzey Akım II nedeniyle Berlin'e tepkisi artan Paris Yönetimi ise oyunun dışında kalmamak için Rusya ile ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiştir (Şeker, 2020, s.2).

Günümüzde Rusya üç güzergah üzerinden Avrupa'ya gaz nakletmektedir. Bunlar Beyaz Rusya-Polonya Hattı, Ukrayna-Slovakya Hattı ve Kuzey Akım I hatlarıdır. Kuzey Akım II'nin de faaliyete geçmesi ile Rus gazı ikinci bir hatla Baltık denizinden Avrupa'ya taşınacaktır. Kuzey Akım II'ye yönelik en büyük eleştiri faaliyete girmesi ile ilk iki boru hattının devre dışı kalması ve bölge ülkelerinin by pass edilecek olmasıdır. Bu hatların devre dışı kalması ise Polonya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Slovakya gibi doğu Avrupa ülkelerinin transit ülke olarak çıkarlarını sürdüremeyecekleri bu gelirden mahrum kalmaları demektir.

Almanya ve Rusya'nın gücünü artıracak bu gelişme ABD'nin Avrupa gaz pazarındaki payının küçülmesi sonucunu beraberinde getirebilecektir. ABD ile ciddi bir fikir ayrılığı içinde olan Fransa'nın da Rusya ile yaklaşma çabası bu senaryoyu daha da öne çıkartmıştır. ABD'nin küresel liderlik pozisyonundaki değişiklik belirtilerinin küresel siyaseti belirsizliğe ittiğini ileri süren Şeker'e göre bu durum Avrupa ekonomisinin geleceğine ve enerji güvenliğine de etki etmektedir. AB'nin enerji güvenliği yakın vadede ABD ve Rusya arasında oluşturulacak dengeye bağlıdır (Şeker, 2020, s.3). Kuzey Akım I ve II projeleri ile Alman-Rus işbirliği derinleşirken, Alman enerji firması Winterhall Kuzey Akım I sonrasında Gazprom ile beraber Rusya'da önemli ihalelerde yer almış, Fransız ENGIE firmasının Almanlarla anlaşması ile Fransa da bu işbirliği içinde yer almıştır. Bu şekilde AB enerji güvenliğinde üstünlük Batı Avrupa'ya, özelinde de Almanya ve Fransa'ya geçmiştir. Kendisini zaten dışlanmış hisseden ve endişeleri artan Doğu Avrupa ise alternatifler ve ABD desteği aramaya yoğunlaşmak durumunda kalmıştır.

ABD çıkardığı yasal düzenlemeler ile rakiplerine karşı ticari tehditlere dayalı bir savaş başlatırken, hedeflerinden biri de Avrupa gazının %40'ını tedarik eden Moskova'nın Avrupa'da büyük ölçekli yatırımlarını durdurmak olmuştur. Nord Stream AG şirketine yaptırımlarda Avrupalı ortakları ile koordineli hareket etmekten yana olan ABD, Almanya'dan beklediği desteği alamamış, Almanya-ABD arası gerginlik daha da

artmıştır. Esasında bu durum Rusya ile çalışan Alman şirketlerinin, ABD'nin Avrupa'daki hareket alanını daralttığını ortaya koymaktadır. Ancak Almanya'nın Rusya ile bu denli sıkı bir işbirliği içinde oluşu AB Komisyonunun da tepkisi çekmiş, bu durum bir tarafta AB içinde öte tarafta ise ABD ve müttefikleri arasındaki uçurumu daha da derinleştirmiştir.

Almanya'nın politikası her ne kadar yakın dönemde tümüyle yenilenebilir enerji yatırımını artırmak yönünde olsa da gaz ithalatı bir süre daha devam edecek görünmektedir. Üstelik Almanya ithal ettiği Rus gazını bir kısmını tüketmek yerine komşularına satmak ve bu şekilde Avrupa'nın gaz merkezi olmak niyetindedir. Karadeniz'den Avrupa'ya ulaşması planlanan Rus gaz hattı projesi 2014 yılında yaşanan gerilim ve Kırım'ın işgali sonrasında Batı'nın desteğini kaybetmiş ve son bulmuştur. Rus gazının %40'ından fazlası toprakları üzerinden Avrupa'ya taşınan Ukrayna, Avrupa ve Rusya arasında önemli bir tampon bölge vazifesi görürken Kuzey Akım II ile bu duruma gölge düşmüştür. Almanya ise Avrupa'nın enerji merkezi olmak düşünün önünü açmıştır. Bu nedenle bölgedeki ABD-Rusya rekabeti esasında Almanya'nın ekonomik ve politik çıkarlarına hizmet etmiştir. Denge, başta Polonya olmak üzere, bölge ülkeleri aleyhine bozulurken, Mackinder'in en büyük kaygısı olan Alman-Rus dayanışması bir kere daha ortaya çıkmış, Almanya-Rusya işbirliği hem ABD hem de Doğu Avrupa ülkelerinin ortak paydası haline gelmiştir.

Gelişmeler ABD ve "Yeni Avrupa" arasındaki dayanışmanın giderek derin bir stratejik işbirliğine dönüşebileceğine işaret etmektedir. Bu işbirliğinin bir ayağı ABD likit gazının Rus gazına alternatif olarak sunulması enerji bağımlılığının kırılması iken, diğer ayağı ise Rusya tehdidine karşı Polonya ve Baltıkların güvenliğinin sağlanmasıdır. Kuzey Polonya'nın Elblag kentinde 2017 yılında NATO Birlikleri için bir ana karargah kurulması her şeyden önce ABD'nin bölge ülkelerinin Rusya endişelerine kayıtsız kalmadığını göstermiş, onlara bir güvence vermiştir. Bölge ülkeleri bu şekilde konumlarını güçlendirmek, Atlantik İttifakı içinde önemsendiklerini göstermek imkanı bulmuşlardır (Koran ve diğerleri, 2017, s.5). ABD Başkanı Trump'un tam da Hamburg'da gerçekleştirilen 07.07.2017 tarihli G-20 Zirvesi öncesi gerçekleştirdiği Varşova ziyareti, ABD'nin geleneksel müttefikleri dışında Avrupa da yeni müttefik arayışında olduğu şeklinde yorumlanabilir (Dönisch, 2017, s.4). Devlet ve hükümet başkanlarının Trimarium Zirvesi nedeniyle Varşova'da buldukları sürede gerçekleşen Polonya ziyaret adeta ABD'nin "Poland First" mesajı şeklinde algılanmıştır (Fuhr ve Malgorzata, 2017, s.7). Polonya'nın geleneksel Rusya algısı her daim onu ABD'ye yaklaştırırken, Polonya-Kaliningrad sınırına konuşlanan NATO Doğu Kanadı askeri birliği de Varşova için özel anlam ifade etmektedir. Polonya kamuoyunda bu durum, olası bir tehdit durumunda Rusya'ya karşı her an NATO Antlaşması 5. Maddesinin devreye sokulacağına garantisi olarak okunmuştur (Fuhr ve Kopka, 2017, s.2). Gerçi Trump'un, NATO'ya yönelik kuşkucu yaklaşımı ve koşulların gerektirmesi durumunda Rusya ile diyaloga girmekten kaçınmayan tutumu Polonya'nın çok hoşuna gitmese de, Nisan 2017'de 1.100 NATO askerinin Polonya'nın Kaliningrad sınırı yakınlarına konuşlanması ve üstelik bunların 900'ünün ABD askeri oluşu Polonya'nın şüphelerini kırmıştır. Andrzej Duda'nın, 13.02.2017 tarihli Münih Güvenlik Konferansında, ABD olmadan birleşik ve güvenli bir Avrupa hayal etmenin mümkün olmadığını ifade ettiği de (Krupa, 2017, s.43), artan bu güveni ortaya koymaktadır.

Denilebilir ki Berlin ve AB Komisyonu mevcut ABD bağımlılığını kırmanın yollarını tartışırken, Polonya ABD'ye yaklaşmayı tercih etmiştir. Polonya, ABD'nin 2014 yılında NATO üyesi ülkelere talep ettiği GSMH'nin %2'lik kısmını askeri harcamalara ayırmak yükümlüğünü yerine getiren üyelerden biri olmuş, hatta Varşova Yönetimi bu bağlamda AB tarafından 22.06.2017 tarihinde kurulan Savunma Fonuna katkı sağlamayı reddetmiştir. Bu anlamda Polonya için ABD, bölgede güvenlik, NATO ilişkileri, terörle mücadele ve de Ukrayna meselesi sonrasında Rusya'ya karşı denge unsuru olma işlevini sürdürmüş, hatta önemini artırmıştır. Ocak 2017 tarihinden itibaren Polonya'ya konuşlanmış olan ABD'nin 3.Zırhlı Birliği de Polonya'ya Atlantik'in öte yanından Rusya'ya karşı verilen en büyük güvence olmuştur (Dinucci, 2017, s.2). ABD'nin Trimarium

üyeleri ülkelere gösterdiği ilgi, Avusturya'yı hari tutacak olursak, sıkı müttefik olarak artık "Yeni Avrupa'yı" gördüğünü bir kere daha göstermektedir. Başta Polonya olmak üzere bölge ülkelerinin ABD ile geliştirdikleri bu diyalog, jeopolitiği artık bir kader olarak görmedikleri ya da kaderlerini değiştirmek iradesini ortaya koyduklarını teyit etmektedir. Ancak aynı zamanda Avrupa'nın doğusunda Atlantikçilik-Avrupacılık tartışmasının varlığını koruduğunu bir kere daha göstermektedir.

Almanya ilk dönemlerde Trimarium'a şüphe ile yaklaşmışken ABD'nin bölgeye yönelik artan ilgi ve desteği Berlin'in tutum değişikliğine neden olmuş, Berlin gelişmelere seyirci kalmak yerine etkin bir oyuncu olmayı tercih etmiştir. Cumhurbaşkanı Frank Walter Steinmeier'in Lubliyanada gerçekleşen 2019 Trimarium Zirvesine katılımı var olan bu tutum değişikliğini ortaya koyarken, Trimarium daha etkin bir Doğu Politikası için araç olarak görülmeye başlanmıştır. Açıkçası Kuzey Akım II etrafında dönen tartışmalar Almanya'ya enerji politikasının AB bütünleşmesi için ne denli önemli olduğunu ve geçmişteki hatalarından dönmesi gerektiğini göstermiştir. Donald Trump'un desteği dikkatleri Trimarium'a çevirirken bir diğer faktör ise Çin'in bölgeye yönelik artan ilgisi olmuştur. Modern İpek Yolunu kendi ulusal çıkarlarının önceliği olarak gören Pekin'in bu stratejisinin Avrupa ayağı ise MDA ülkeleri ve Doğu Avrupa olmuştur. Bu şekilde bölgede etkisi hala devam eden Rusya'ya ek olarak Çin'in giderek artan varlığı, Almanya'ya bölgedeki gelişmelere kayıtsız kalmaması gerektiğini göstermiştir. Bölge ile tarihi ve kültürel bağı olan, yine bölge ülkeleri ile sıkı ekonomik ilişkiler içinde olan Berlin, yeni bir doğu politikası inşa ederken yukarıda yer verdiğimiz faktörleri hesaba katarak hareket etmektedir. Almanya bu şekilde oyun seyreden olmak değil oyunda kural koymak ve bölgenin jeopolitiğini kendi ulusal çıkarlarına hizmet edecek şekilde dönüştürmek niyetini de ortaya koymuştur. Alman firmalarının bölgedeki alt yapı inşasında daha etkin rol alması gerektiğini savunan Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas, yine gençlik değişim programlarının teşvik edilmesi, Batı Balkanların NATO ve AB üyeliklerine destek verilmesi gerektiğini de ileri sürmüştür (Sieradzka, 2020). Almanya bu şekilde 1990'lı yılların başında MDA'da izlenen stratejiyi yenilerken, Trimarium'u dışlamak yerine onu Avrupa bütünleşmesine dahil etmek çabasına girişmiştir. Hatta diyebiliriz ki Almanya nasıl ki 2000'li yıllarda Baltık Konseyi vasıtası ile Baltık Ülkeleri ile ciddi işbirliği oluşturmayı başardıysa bu defa benzer ama daha geniş boyutlu bir misyonu Üç Denizler İnisiyatifi yakıştırmaya başlamıştır.

Berlin Yönetimi Trimarium'un jeo stratejik boyutunun bilincindedir ve özellikle de Rusya ve Çin'in bölgedeki varlığı onu bu boyutu daha net olarak görmeye davet etmektedir. Varşova Üniversitesi Avrupa Merkezi Müdürü Dr. Kamil Zajączkowski'ye göre ABD de Trimarium'u bölgede ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanmaktadır. İnisiyatif ortaya çıktığında Çin bölgede henüz etkin bir rol üstlenmemiş üye ülkeler Çin ile yalnız ortak projeler geliştirmek istemişlerdir. Ancak ABD inisiyatife sahip çıkarak Çin'in Avrupa'nın bu kesimindeki etkisini kırabileceğini de görmüştür. Bu nedenle Zajączkowski'ye göre son dönemde bölgenin Çin ile arasına koyduğu mesafe de ABD'nin bölgedeki başarısı olmuştur (Sieradzka, 2020).

Fransa'nın son dönemde bölgeye yönelik politikası da yeni bir açılımın işaretidir. Berlin ve Paris'in Avrupa politikasına ilişkin temel sorunlarda giderek daha fazla fikir ayrılığına düştüğü ve yine Weimar Üçgeni çatısı altındaki işbirliğinin de facto olarak yok olduğu bir dönemde Fransa'nın bölgeye artan ilgisi dikkat çekicidir. Brexit sonrasında Almanya'ya karşı denge bozulurken, özellikle Emanuel Macron ile Fransa-Almanya işbirliği yerini AB liderliğinde ciddi bir rekabete bırakmıştır. Bu anlamda MDA adeta Almanya ve Fransa'nın kendi liderlik arayışlarına sahne olmuştur. Fransa son dönemde bölgeye artan bir ilgi gösterirken başta kültürel bağları çerçevesinde Romanya ile sıkı bir işbirliği oluşturmak imkanına sahip olmuş, bunu başta I. Dünya Savaşının bitişi ve yeni devletlerin kuruluşunun yüzüncü yılı kutlamaları çerçevesinde Çekya ve Slovakya ile yaklaşması izlemiştir. Söz konusu ülkeler Fransa'nın bölgedeki yeni müttefiklerine dönüşürken, Macron'un stratejisi; bölge ülkelerini AB başta olmak üzere belli başlı örgütlerin önemli pozisyonlarına adaylıklarına

destek vermek olmuştur. Ancak Macaristan ve de Polonya ile var olan soğukluk sürmeye devam etmiştir.⁵ PİS'in 2015'de iktidara gelişi, Fransa'nın Caracal Helikopterleri satışı ihalesini iptal edişi, Fransa-Polonya ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası olmuştur (Balcer,2019:1). Benzer şekilde PİS'in yasama-yargı ve yürütmenin yetkilerini kısıtlayan reformları da Fransa'nın tepkisini çekmiştir. Weimar Üçgeni en son 2013 yılında gerçekleşen zirve sonrasında giderek anlamını yitirirken Polonya, Almanya ve Fransa ile işbirliğini sürdürmek yerine Vişegrad ülkeleri ile yakınlaşmayı tercih etmiştir. Varşova Yönetimi Euro konusunda kuşkucu bir tutum ortaya koyarken, Fransa ise Avrupa bütünleşmesinin Euro alanının genişlemesi ile hız kazanacağını savunmakta, bu anlamda Macaristan ve Çek Cumhuriyetinin aksine yalnızca Romanya ve Slovakya'nın desteğini alabilmektedir. Ancak en büyük talihsizlik, Macron'un NATO'nun beyin ölümü yaşadığı ve Rusya ile stratejik işbirliğinin artırılması gerektiği yönündeki açıklamaları olmuştur. Kremlin nazarında bu "Altın sözler" (Balcer, 2019, s.5) memnuniyet yaratırken, Fransa başta Polonya ve Baltık ülkeleri olmak üzere bölge ülkelerinde derin bir hayal kırıklığı yaratmıştır. MDA ülkeleri Batı Balkan ülkelerinin AB adaylığına destek verirken, Fransa'nın Arnavutluk ve Kuzey Makedonya ile katılım müzakerelerini bloke ederek bu genişlemeyi frenlemesi (Wittkowsky, 2019, s.3) ise var olan kuşkuları artırmıştır. Fransa her ne kadar Almanya'dan sonra Polonya'da yabancı yatırımcılar içinde ikinci sırada yer alıp, Polonya ile sıkı ekonomik/ticari ilişkiler içinde olsa da, bu durum bölgede çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesi için yeterli değildir. Nihayetinde Macron Mart 2019'da Avrupa Entegrasyonu vizyonunu açıklarken buna en büyük tepki Weimar Üçgeninin üç ortağından biri olan Almanya'dan gelmiştir. Bunun yanı sıra Polonya'nın en büyük güvenlik kaygılarında Almanya, Fransa'dan farklı bir tutum ortaya koymuş, NATO'nun Avrupa güvenliğinin temel garantörü olmaya devam edeceğini, Fransa'nın gündeme getirdiği Rusya ile stratejik ortaklık düşüncesinin ise Berlin ile müzakere edilmeyen (kötü) bir sürpriz olduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde de Almanya, Rusya'ya rağmen bölge ülkeleri ile ilişkilerini feda etmekten yana olmadığını göstermiştir.

Sonuç

Intermarium hiç bir zaman jeopolitik stratejinin bir çeşidi olarak uygulanamamış olsa da gelişmeler Trimarium'un günümüzde Polonya'nın Avrupa politikasına ilişkin tartışmalarda dikkat çekici bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak geçmişten gelen endişelerin günümüzdeki uzantısı aynı zamanda Polonya'nın Doğu Avrupa politikasında ne denli önemli rol oynayan bir aktör olduğunu bir kere daha göstermiştir.

Gelişmeler bize bölgenin Avrupa bütünleşmesi sürecinde de büyük güçlerin satranç oynadığı, buna karşılık bölge ülkelerinin de bu rekabette konumlarını sağlamlaştırmak çabası içinde olduğunu göstermiştir. Bu nedenle de jeopolitiği bir kader olarak görüp buna razı olmak yerine jeopolitiği kendi ulusal çıkarlarına hizmet edecek şekilde dönüştürmeyi çalışmışlardır. Bunun bir yöntemi de AB içinde birer hegemonyacı güç haline gelen büyüklere karşı ABD'nin de desteğini alan bölgesel bir işbirliği ile dayanışmaya gitmek olmuştur.

Trimarium her ne kadar siyasal boyutu da olan bir girişim olsa da, henüz bunu tam olarak gerçekleştirmekten uzaktır. Bu nedenle de Trimarium'un Miedzymorzeleşmesi mümkün değildir. Zira gelişmeler göstermiştir ki Trimarium'un bu tür bir boyuta dönüşmesi Avrupa bütünleşmesine yarardan çok zarar verecektir. Önemli olan işbirliğini geliştirmek ve bunu kalıcı bir hale getirmektir. Bu da, AB içinde AB üyesi ülkelere karşı değil ancak onlarla birlikte işbirliği oluşturmak ile mümkündür. Bu nedenle Avrupa bütünleşmesine katkısı her

⁵ Romanya eski Başbakanı Dacian Ciolos Fransız milletvekillerinin desteği ile Avrupa Parlamentosunda "Renew Europe" grubu başkanlığına, Romanya eski Dışişleri Bakanı Mircea Geoana da NATO Genel Sekreteri yardımcılığına seçilmiştir. Fransa benzer şekilde Almanya'nın desteklediği Hollandalı aday Jereon Dijsselbloem yerine Bulgar Kristalina Georgieva'nın İMF adaylığını desteklemiş ve seçilmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda Macron'un en dikkat çekici çıkışı, AB Başsavcılığına aday olan Fransa'nın adayı Jean-François Bohnert yerine Romen aday Laura Codruta Kövesi'yi desteklediği olmuştur. Söz konusu bu son iki adaylığa verilen destek, AB'nin en önemli pozisyonları olan AB Komisyon, Konsey ve Avrupa Merkez Bankası Başkanlıkları ile Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliğine Avrupa'nın bu bölgesinden aday çıkmayışı sonrasında önem arz etmiş, Paris adeta bu şekilde bölgenin sempatisini kazanmıştır.

şeyden önce Almanya'yı yok saymaması ile mümkündür. Elbette bunun için her iki taraf ilişkilerini geliştirip bunu AB içi işbirliğine taşımak için çaba sarf etmek durumundadır. Zira taraflar “Biz ve Öteki” algısı varlığını korudukça ve bu şekilde merkez ile onun dışında kalan çevre arası ilişki adeta politik öznelliği yok eden bir bağımlılık, dahası bir hegemonya ilişkisi olarak görüldükçe hiçbir işbirliğinin Avrupa bütünleşmesine katkı sağlaması düşünülemez. Bu nedenle öncelikle AB'nin liderliğine soyunan Berlin ve Trimarium'un koordinatörü olmak rolünü üstlenmiş olan Varşova'nın ortak bir paydada buluşması gerekir. Aynı zamanda Polonya her şeyden önce Almanya ile sıkı işbirliğini politik öznelliğini yok edecek bir tahakküm ilişkisi olarak görmekten vazgeçmek zorundadır. Buna ek olarak başta göçmen meselesi ve hukuk reformları olmak üzere AB içi tartışmalarda yapıcı bir tutum ortaya koymalıdır. Buna karşılık Almanya ise bölgede değişen jeopolitiğin Almanya'yı yeni düzenin muhafızı haline getirmeye değil, Avrupa'nın ortak geleceği ve kalıcı bir istikrar alanının yaratılmasına hizmet edeceğini kanıtlamak durumundadır. Bunun yolu da her şeyden önce Almanya'nın bölgede attığı her adımla Polonya'nın güvenlik politikası yönelik bir tehdit olmadığını ve Polonya'nın politik öznelliğini yok edecek bir tahakküm ilişkisine hizmet etmediğini göstermekten geçmektedir. Almanya'nın son dönemde değişen tutumu ve artan ilgisi, Almanya'nın, Trimarium'u Avrupa bütünleşmesine katkı sağlayabilecek bir minilateral yapılanma olarak görmeye başladığının işareti olmuştur. Trimarium'un sözcülüğünü üstlenen Polonya ve PİS inisiyatifin Avrupa bütünleşmesi sürecinin ayrılmaz bir parçası olmasını henüz sağlayamamış olsa da Almanya'nın artan bu ilgisi Trimarium'un üye olmayan ülkeler nezdinde de kabul edilebilir olduğunu göstermiştir.

Almanya'nın Trimarium'a katılmak olasılığı, bu üyeliğinin ancak oy birliği ile mümkün olması nedeniyle, şimdilik mümkün gözükmemektedir. Ancak buradan çıkarılması gereken sonuç Berlin'in Trimarium'a artık ulusal çıkarlarının gereği olarak destek verdiğidir. Bu tutum değişikliği Almanya'nın bu süreci artık Doğu Avrupalı komşu ve ortakları ile altyapıdan enerji politikasına değin geniş bir politik düzlemi müzakere alanı olarak kabul ettiğidir. Aynı zamanda da Trimarium'un mutlak olarak PİS ve Avrupa kuşkucusu yaklaşımlar ile anılan bir proje olmaktan çıktığını göstermiştir. AB üyesi lider ülkeleri bu bağlamda her şeyden önce o güne dek arka planda tuttıkları MDA ülkelerini daha etkin olarak Avrupa politikasına dahil etmeleri gerektiği, aksi durumda bölge ülkelerinin ABD ve Çin başta olmak üzere üçüncü aktörler ile daha sıkı bir diyaloga gidebileceklerini görmüşlerdir. Bu nedenle Almanya yeni bir Doğu Politikasına ihtiyaç duyduğunun bilincine varmış, Trimarium'a ilgisiz kalmamak bu yeni doğu politikasının da bir ayağını oluşturmuştur.

Fransa'nın son dönemde ortaya koyduğu MDA açılımı onun AB liderliğini teyit etmek ve AB kurumları vasıtası ile kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirme politikasına hizmet etmektedir. Bu hali ile de Paris'in bölgede etkinliği esasında Almanya'nın AB içinde liderliğini kırmak hedefine odaklanmaktadır. Paris ve Berlin arası bu çatışma ise bölge ülkelerini kendilerinden uzaklaştırmıştır. Bunun sonucu ise Weimar Üçgeni gibi mevcut yapılar içindeki işbirliğini derinleştirmek yerine başka alternatiflerin aranması olmuştur. Bu durum ise Avrupa bütünleşmesine katkı sağlamaktan çok gölge düşürmektedir. Üye ülkelerin kendi aralarında ortak bir tehdit algısına sahip olmayışı, hukuk dışı reformlar ile AB nezdinde tepki çeken Macaristan'ın tutumu, Bulgaristan, Romanya ve hatta Ukrayna'nın ayrı bir Karadeniz vizyonuna sahip oldukları gerçeği dikkate alınmak zorundadır. Minilateral yapılanmaların Avrupa bütünleşmesine olumlu katkıları düşünüldüğünde, bunların bir örneğini oluşturan Trimarium, enerji güvenliğinden alt yapı ve ulaşımına dek uzanan geniş bir düzlemde kuzeyden güneye uzanan istikrar vaat eden bir coğrafya oluşmasına katkı sağlayabilir. Ancak bunun yolu, çalışma boyu altı çizildiği gibi, “AB'ye rağmen değil, AB'yi tamamlayan bir karakter kazanması” ile mümkün olabilir.

Kaynakça

- Bajrami, Z., Puglisi, S., Plottka, J., Stallbaum, L. ve Stelweg, M. (2020). Potenziale einer österreichisch-deutschen zusammenarbeit in der intergouvernementalen Europapolitik. *Integration*, 3, 169-205. doi: 10.5771/0720-5120-2020-3-186
- Balcer, A. (2017). Das trimarium: Wunschdenken oder Realpolitik?. *Dialog Magazin*, 33(1), 45-49. Erişim adresi: <https://www.dialogmagazin.eu/adam-balcer-das-trimarium-wunschdenken-oder-realpolitik-ausgabe-119.html>
- Balcer, A. (2019, 28 November). Frankreichs neue öffnung für Mittelosteuropa. Erişim adresi: <https://forumdialog.eu/201wwi9/11/28/frankreichs-neue-oeffnung-fuer-mittelosteuropa>
- Bayır-Erler, Ö. (2013). *Polonya dış politikasında Atlantikçilik Avrupalılık ikilemi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Bayır-Erler, Ö. (2014). *Doğu Avrupa ortamında Polonya dış politikası*. F. Sönmezoğlu (Ed.), *Dış politika karşılaştırmalı bir bakış* (s. 293-342) içinde. İstanbul: Der Yayınları
- Benz, M. (2020, 6 November). Polens riskante unabhängigigkeit vom russischen erdgas. Erişim adresi: <https://www.energie-und-management.de/nachrichten/gas/detail/polens-riskante-unabhaengigkeit-vom-russischen-erdgas-137310>
- Berezkin, G. (2015, 14 Mai). Das intermarium: eine polnische sicherheitsstrategie für Osteuropa. Erişim adresi: <http://www.openeuropeberlin.de/das-Intermarium-eine-polnische-sicherheitsstrategie-fuer-osteuropa-von-georg-berezkin>
- Bilotserkovets, K. (2017, 17 November). Das system der regionalen sicherheit in Osteuropa. die stellung und formate der einbeziehung der Ukraine. Erişim adresi: <https://www.kas.de/de/web/ukraine/veranstaltungsberichte/detail/-/content/das-system-der-regionalen-sicherheit-in-osteuropa.-die-stellung-und-formate-der-einbeziehung-der-ukraine-v1>
- Bremmer, İ. (2017, 19 Juli). Es wird eine neue weltordnung geben und das liegt nicht nur an Trump. Erişim adresi: <http://www.businessinsider.de/ian-bremmer-interview-usa-deutschland-2017-6>
- Buchsbaum, T. (2019, 25 Juli). How Polands golden of economic growth is going unreported. Erişim adresi: <https://www.euronews.com/2019/06/25/how-poland-s-golden-age-of-economic-growth-is-going-unreported-view>
- Dinucci, M. (2017, 15 September). Operation “initiative der drei Meere”: die reorganisierung Europas, um Russland vor Deutschland zu trennen hat begonnen. Erişim adresi: <http://derwaechter.net/operation-initiative-der-drei-meere-die-reorganisierung-europas-um-russland-vor-deutschland-zu-trennen-hat-begonnen>
- Dönisch, A. (2017, 26 Juli). Ein treffen von Trump in Polen könnte auf eine gefährliche entwicklung hindeuten, Erişim adresi: <http://www.businessinsider.de/trump-nimmt-vor-g20-gipfel-an-der-Intermarium-konferenz-teil-2017-6>

- Dühr, S. (2011). Baltic sea, Danube and macro regional strategies: a model for transnational cooperation in the EU?. *Notre Europe Study and Research*, 86(1), 6-8. Erişim adresi: <https://institutdelors.eu/en/publications/baltic-sea-danube-and-macro-regional-strategies-a-model-for-transnational-cooperation-in-the-eu/>
- Erşen, E. (2020, 3 Şubat). Jeopolitik ve uluslararası ilişkiler. Erişim adresi: <https://kureselcalismalar.com/jeopolitik-ve-uluslararasi-iliskiler>
- Felzmann-Schmidt A. ve Barzanje C. (2018). *Perceptions of Germany in the security of the baltic sea region*, A. Sprüds ve E. Vizgunova (Ed.) Germany's role in Baltic sea region security (s.124-126) içinde. Berlin: Nomos.
- Fuhr, H. ve Malgorzata, K. (2017, 4 Juli). Poland First-Trump's erster offizieller staatsbesuch in Europa führt nach Warschau. Erişim adresi: <https://www.boell.de/de/2017/07/04/poland-first-trumps-erster-offizieller-staatsbesuch-europa-fuehrt-nach-warschau>
- Görmar, W. (2010). Makroregionale stratgien: eine neue dimension europäischer zusammenarbeit. *Informationen zur Raumentwicklung*, 8, 577-589. Erişim adresi: https://www.bbsr.bund.de/BBSR/DE/veroeffentlichungen/izr/2010/8/Inhalt/DL_Goermar.pdf?__blob=publicationFile&v=2
- Hasselbach, C. ve Romaniec R. (2019, 5 Juli). Berlin wertet drei meere initiative auf. Erişim adresi: <https://www.dw.com/de/berlin-wertet-drei-meere-initiative-auf/a-49063402>
- Hekimler, O. (2015). *Avrupa entegrasyonu bağlamında Almanya'nın yeni doğu politikası* (Yayımlanmamış Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hekimler, O. (2017). Brexit sonrasında merkezi ve Doğu Avrupa'yı yeniden düşünmek. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 7-8. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaad/issue/33902/377075>
- Hekimler, O. (2019). Almanya Polonya ilişkilerinde bir hayalet: tarihi meseleler. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 168-179. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd/issue/47296/552278>
- İşcan İ.H. (2004). Uluslararası ilişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımaları. *Uluslararası İlişkiler*, 2(1), 47-79. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539562>
- Kaya, S. ve Mammadzade, A (2019). Çin'in Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinin akıllı güç kavramı bağlamında analizi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 37-55. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/631574>
- Karolewski, İ.P. (2019). Deutschland, Polen und Europa. eine erfolgsgeschichte in der bewährungsprobe. *Genshager Papiere*, 21(1), 2-12. Erişim adresi: http://www.stiftung-genshagen.de/uploads/media/SG_genshagner_papiere_21_web.pdf
- Kellermann, F. (2016, 10 Oktober). Polen: Alte gedankenspiele zu neuem staatenbündnis. Erişim adresi: http://www.deutschlandfunk.de/polen-alte-gedankenspiele-zu-neuem-staatenbuendnis.795.de.html?dram:article_id=368074

- Koran M., Wisniewskie, B. ve Strazay, T. (2017). Drei meere initiative im interesse der EU. *Welt Trends*, 131(2), 4-8. Erişim adresi: <http://welttrends.de/res/uploads/WeltTrends-131-Aussenpolitik-im-Zeichen-der-Raute-Editorial-Inhalt.pdf>
- Kühne, O. ve Weber, F. (2015). *Bausteine der regional entwicklung*, Wiesbaden: Springer Verlag.
- Krupa, M. (2017). Die drei meere initiative: Trump umgarnt Polen. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 68(2), 42-53. Erişim adresi: <https://www.fomoso.org/europaeische-verteidigungspolitik/verteidigungspolitik-a-la-v4-zwischen-flaggschiffen-und-drei-meeren/>
- Lang, K. O. (2018). Den Osten rekonstruieren, den westen konsolidieren. Polens strategische rolle im internationalen umfeld. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 68(2), 37-41. Erişim adresi: <https://www.bpb.de/apuz/265507/polens-strategische-rolle-im-internationalen-umfeld>
- Lang, K. O. (2018). Minilateralismen in der EU- chancen und risiken der innereuropäischen diplomatie. *SWP Aktuell*, 7, 1-8. Erişim adresi: <https://www.bpb.de/apuz/265507/polens-strategische-rolle-im-internationalen-umfeld>
- Lang, K. O. (2019). Polens unersetzbarer partner. *SWP Aktuell*, 37, 9-16. doi:10.18449/2019A37
- Lang, K. O. (2020). Gleise, piplines, autobahnen: die neue geopolitik der infrastruktoren im östlichen teil der EU. *SWP- Aktuell*, 17, 12-20. doi:10.18449/2020A17
- Lang, K. O. (2021). Die drei-meere-initiative: wirtschaftliche zusammenarbeit in geostrategischem kontext. *SWP- Aktuell*, 16, 1-9. doi:10.18449/2021A16
- Lewicki, G. (2017, 3 July). The three seas initiative will strengthen Europa. Erişim adresi: <http://visegradinsight.eu/the-three-seas-initiative-will-strengthen-europe>
- Malgorzata, M. (2012). Antiliberale europäisierung autoritäre europakonzeption im Polen der zwischenkriegszeit. *Zeithistorische Forschungen*, 3, 22-28. Erişim adresi: <https://zeithistorische-forschungen.de/3-2012/4609>
- Mark von der F. (2019, 18 September). Deutschland zwischen drei meeren. Erişim adresi: <https://www.dw.com/de/deutschland-zwischen-drei-meeren/a-45540411-0>
- Minwang L. (2016, 23 April). China und osteuropa-modelle und perspektiven der zusammenarbeit. Erişim adresi: http://german.chinatoday.com.cn/zhuanti/2016-01/25/content_712245.htm
- Miszczak, K. (2015). Die deutsch-polnische beziehungen in zeiten der krise in Osteuropa. Berlin: Springer Verlag.
- Ovet, T. (2005). AB'nin Irak savaşındaki politikası. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2(4), 65-83. doi: 10.1501/0000000020
- Pereira-Domogala, K. (2017, 14 April), OPAL-Pipeline entzweigt Polen und Deutschland. Erişim adresi: <http://www.dw.com/de/opal-pipeline-entzweit-polen-und-deutschland/a-38309045>

- Pollit, H. (2017). Warschau vision von den drei meeren. *Welt Trends*, 126, 9-14. Erişim adresi: <http://welttrends.de/res/uploads/WeltTrends-126-Israel-versus-Palästina-Editorial-Inhalt.pdf>
- Rath, C. (2019, 17 April). Wir fühlen uns als EU Bürger. Erişim adresi: <https://www.deutschland.de/de/topic/politik/polen-und-die-eu-wie-polen-wirklich-zu-europa-stehen>
- Rathke, M ve Roschmann-Schmitt V. (2017). Amerika zuerst, Nord Stream zuletzt. Erişim adresi: <http://www.dw.com/de/amerika-zuerst-nord-stream-zuletzt/a-39864855>
- Riedel, R. (2020). Das intermarium und die drei meere initiative als element des euroskeptische diskurses in Polen. *Polen Analysen*, 249, 2-6. doi: 10.31205/PA.249.01
- Robert Schumann Stiftung (2017). Drei meeres gipfel. *Der Brief*, 817, 15-19. Erişim adresi: <https://www.sn.at/politik/weltpolitik/teils-virtueller-gipfel-der-drei-meere-initiative-in-tallin-94411954>
- Schmiyk, C. (2011). Modellversuch makroregion. Die EU strategien für den Ostsee und den Donauraum. *SWP-Aktuell*, 11(2), 31-43. Erişim adresi: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/26725/ssoar-2011-schymik-modellversuch_makroregion.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2011-schymik-modellversuch_makroregion.pdf
- Schwarz, R. (2019, 17 August). Gipfel treffen der drei meere initiative. Erişim adresi: <https://www.dw.com/de/gipfeltreffen-der-drei-meere-initiative/a-45519409>
- Simietana, M (2015, 19 Oktober). The revial of intermarium. Erişim adresi: <http://visegradplus.org/opinion/the-revival-of-Intermarium>
- Soroka, G. (2019, 12 Juli). Was Polen in der drei meere initiative sieht. Erişim adresi: <https://www.zois-berlin.de/publikationen/zois-spotlight/was-polen-in-der-drei-meere-initiative-sieht>
- Sus, M (2018). Perceptions of Germany in the security of the Baltic sea region. Andris S. and Vizgunova. E. (Ed.), *Germany in Polish security – An irreplaceable neighbour but not an irreversible partner*, (s.312-328) içinde. Berlin: Springer Verlag.
- Şeker, C. T. (2019, 2 Aralık). Avrupa jeopolitiğinde Rus-Amerikan rekabeti ve Almanya'nın yükselişi. Erişim adresi: https://insamer.com/tr/avrupa-jeopolitiginde-rus-amerikan-rekabeti-ve-almanyanin-yukselisi_2530.html
- Sieradzka, M. (2020, 19 Oktober). Drei meere initiative bekommt rückenwind aus Amerika. Erişim adresi: <https://www.dw.com/de/drei-meere-initiative-bekommt-r%C3%BCckenwind-aus-amerika/a-55298517>
- Taggart P. ve Szczerbiak, A. (2004, 11 April). Contemporary euroscepticism in the party systems of the European Union candidate states of Central and Eastern Europe. Erişim adresi: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-6765.2004.00143.x>

- Umland, A. ve Federenko, K. (2017, 30 August). How to solve Ukraine's security dilemma? The idea of an intermarium coalition in East Central Europe. Erişim adresi: <https://warontherocks.com/2017/08/how-to-solve-ukraines-security-dilemma-the-idea-of-an-Intermarium-coalition-in-east-central-europe>
- Wittkowsky, A. (2019). Balkan en Marche?. Erişim adresi: <https://www.ipg-journal.de/rubriken/europaeische-integration/artikel/balkan-en-marche-3928>
- Woycicki, K. (2018). Wozu brauchen wir Deutschland? Einige Bemerkungen zu den Veränderungen der Lage Polens auf der Landkarte. *Polen Analysen*, 218, 1-8. Erişim adresi: <https://www.bpb.de/269538/analyse-wozu-brauchen-wir-deutschland-einige-bemerkungen-zu-den-veraenderungen-der-lage-polens-auf-der-landkarte>
- Zieba, R. (2019). *Poland's foreign and security policy: Problems of compatibility with the changing international order*. Warsaw: Springer Verlag.

Extended Abstract

Purpose

In this study, the question of how trimarium idea developed as a minilateral cooperation model affects the European integration process is discussed. The relatively small and vulnerable members, who felt deprived of significant support after Britain's exit from EU membership, chose to join forces against Germany and France, which they saw as dominant forces. The Trimarium initiative, led by Poland, has also become increasingly controversial in this context. This initiative, which is seen as only a regional co-operation platform for one segment, has been seen as a tool for others to deepen the gap that exists in Europe and even allow non-European actors to intervene more intensively in European politics. Therefore, the discussions in this direction will first of all give the reader the opportunity to see how the member states, who feel weakly positioned against the leading EU member states, have developed a reflex in the discussions about the future of Europe, and how they are trying to be more noticeable in European policy.

Design and Methodology

This study is a research article. In the article, the qualitative method has been used to make a descriptive analysis of the Trimarium Initiative the written literature was scanned in line with this method. For this purpose, in addition to the documents that constitute the primary sources, secondary sources have been applied and discussions about the subject in the press have been included. In the study, current developments were discussed repeatedly within the framework of a specific analysis and supported by the analytical side of the article which is the conceptual framework provided by the geopolitical theory.

Since the study tried to explain the discussions around the Trimarium Initiative within the framework of Polish-German and EU relations, the main sources in Turkey related to the subject were also tried to be accessed, but the main scientific works written by experts on the subject were taken into account/have been primary data, especially in German. In this context, academic texts, articles and books, as well as reports, official documents, statements, foreign political documents were taken into account.

The study first revealed the growing impact of minilateral cooperation in the Process of European Integration. In the following sections, the transformation of trimarium thought from the past to the present and its re-emergence were tried to be put forward based on the geopolitics of the region. In this way, Poland's efforts to get involved in European politics in the past and thus realize its national interests are summarized. In the following sections, the return of the Trimarium initiative, which gradually found its place at the discussion table with the support of US President Donald Trump, from seeking regional co-operation to a trans-European debate was evaluated in the context of European Integration and also Eurosepticism, taking into account Poland's concerns about Germany and Russia in particular.

Findings

Today, minilateral co-operation is increasingly prominent within the EU. In this way, member states can have the opportunity to express themselves better or take part more effectively in European policy. As such, the search for regional cooperation, which is a form of minilateral structures, almost contributes positively to the struggles of member states to be more noticeable, to stand out from the exclusion they are pushed into and to exist against the leading countries. For Poland, the threat of Germany and Russia from the past remains present. Britain's exit from the EU through Brexit has led to a significant lack of support for central and eastern European countries, particularly Poland. This has raised doubts about the leadership of Germany and France in the countries of the region, especially in Poland. The recent increasing influence of Germany and France within the EU has led these countries to seek alternatives. In this way, it was desirable to create a new balance of power within the EU and on the other hand, the threat from Russia from outside was eliminated. The cooperation of the countries of the region among themselves has now carried a trans-European character, with the support of the United States. At the same time, it offered an alternative for the United States to realize its own national interests in Europe, especially energy policy, in a way that would undermine Russia's influence. Trimarium has been the solution to these searches and made visible the importance of the place held by member states in European Policy beyond increasing cooperation in the field of energy, infrastructure, traffic, digital communication and economics.

Although Germany initially had a distant attitude towards the idea of Trimarium, its interest has increased recently. Germany even made an effort to take part in the Trimarium and saw this as a necessity to create a new Eastern Policy. In this way, he wanted to show that there is no threat to the countries of the region, especially to break down the growing suspicions with the North Stream Project. At the same time, Germany wanted to implement a European Policy in which Germany could protect his national interests by taking part in cooperation in the east of Europe.

These discussions have shown that minilateral cooperation can deepen the gaps, despite a feature that encourages integration. If regional co-operation is seen as an alternative to the search for existing integration, it could increase blocs and doubts within the EU. Preventing this is because the leading countries take into account the concerns and expectations of relatively small and powerless members, rather than reading them better and excluding them.

Research Limitations

In the study, sources written in German or translated into German were used. The fact that the Trimarium Initiative is a new topic of discussion in European integration causes a shortage of resources in the literature. In the study, the discussion was mainly based on the prominent name of this idea, Poland, and its attitude towards Germany, which it considers a kind of threat.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

The Trimarium Initiative, one of the models of Minilateral Cooperation in the European Union, has been gaining increasing attention in German foreign policy as well as in Polish Foreign Policy. This issue is increasingly important considering the geopolitics of the east of Europe since the past. However, the discussions on the subject have not yet aroused enough attention in Turkey. However, both Turkey's relations with the EU and Russia and the fact that it is a country bordering the Black Sea in Trimarium geography require Turkey not to be indifferent to this issue. Considering that one part of the Trimarium constitutes the security and continuity of energy supply and energy transfer, this makes it inevitable that Turkey will be more interested in the discussions on the subject.

Originality/Value

The controversy swirling around the Trimarium clearly shows that EU member states are acting in their national interest beyond European interests. Trimarium member countries have a different perception of threats and interests, which is the biggest obstacle to regional co-operation. However, Trimarium will be able to serve the future of the EU if certain sensitivities and expectations are taken into account.

Araştırmacı Katkısı: Oktay HEKİMLER (%100).